

A német felvilágosodás irodalma

GOETHE ÉS SCHILLER ALKOTÁSAI

1. Goethe saját korának valamennyi stílusirányzatában alkotott (rokokó, Sturm und Drang, szentimentalizmus, klasszicizmus, romantika). Művészete mindhárom műnemre kiterjedt. A lírán belül kezdetben a népköltészet hatása figyelhető meg nála. Később azonban Homérosztól, Shakespeare-től és a középkori költészettől nyert ihletet. A német dal, azaz a *lied* legnagyobb mestere volt.

Olvasd el az alábbi versét, majd válaszolj a felvetődő kérdésekre!

Goethe: Vándor éji dala

Immár minden bércet
Csend ül,
Halk lomb, alig érzed,
Lendül:
Sohajt az éj.
Már búvik a berki madárka,
Te is nemsokára
Nyugszol, ne félj...

(Tóth Árpád fordítása)

a) *Milyen eszközökkel teremti meg a költő a vers zenéjét?*

A költemény zeneiségét, többek között, a csilingelő rímek adják: bércet-érzed, csendül-lendül. A rímelhelyezkedés a következő: abab (keresztrím), cddc (ölelkező rím). Ritmuskeltő elem a hosszú és rövid sorok szabályos váltakozása az első 4 sorban. Az utolsó háromban már nem olyan következetes a sorhosszúság beállítása. A magas és mély magánhangzók váltakozása is a dallamot erősíti.

b) *Milyen hangvételű a táj leírása?*

A táj nyugalmat és békét sugároz. A csendesség, a halk lombok is hozzájárulnak az idillhez.

c) *Hogyan értelmezed az utolsó két sort?*

Az utolsó két sor kétféleképpen értelmezhető. Vagy azt sugallja, hogy a tájat járó vándor (lásd cím) hamarosan megpihenhet a fáradságok után. Ebben az esetben összhangban van a vers első felének idilljével. De vonatkozhat a zárlat a végső nyugalomra, vagyis a halálra is. Így viszont a mű első fele újraértelmeződik: a csend akár feszültségteljes is lehet. Ha a zárlat halálra utal, úgy a vándor sem a természetet járó személy, hanem bárki, aki az élet útján „vándorol”: minden élő ember. Az értelmezések között azt a felfogást is megtaláljuk, hogy a záró sorok a lírai én halálvágyát szólaltatják meg. A halált mint az élet természetes lezárását nem tüntetik fel fenyegetőnek.

d) Goethe a Vándor éji dala című költeménye is híres arról, hogy a műfordítással nem lehet egészen visszaadni a mű eredeti hangulatát. Ezzel a gondolattal játszott el Varró Dániel, és írta meg a saját verzióját.

Olvasd el, és fogalmazd meg, hogy a kortárs költő milyen eszközökkel teremti meg a Goethe-szöveg játékos változatát!

Varró Dániel: Vándor éji dala

(a „viccelődjünk azon, amit nem bírunk lefordítani”-sorozatból)

Szelídített változat kisebbeknek

Minden orom csupa
öröm,
a lombokon, a
lömbökön
szél szól: lihi.
Madárdaltól nem zeng az erdő.
Örvendj, tekergő,
itt a pihi.

Varró Dániel költeményének tartalmában ugyanazt fogalmazza meg, mint Goethe. Lefesti a hegyormokat, felidézi a lombokat, a szél susogását és a madárdalt nélkülöző csöndes erdőt. De szókincsével humoros hatást kelt. A

vándor nála tekergő (gyermekkort idéző szó), a pihi és a lihi is gyermekien kedves. A lihi jelentését pontosan nem is tudni, mint ahogy a lömbökön szónak sincs értelme, de jól összezseng a lombokon szóval. Varró Dániel ezzel játszik: a szavak összezsengésével. Erre példa még: orom-öröm. A sorhosszúság váltakozását, szabálytalanabbul ugyan, de megtartotta. Összességében egy bájos gyermekdallá írta át az eredeti verset. Az interneten megtalálod a nagyobbaknak szóló változatot is!

2. Goethe **FAUST**jának sok feldolgozása született. Megihlette a társművészeket és a filozófusokat is. Gyűjts legalább 5 olyan művet, amelyben valamilyen formában megjelenik ez a téma!

1. Dosztojevszkij: **A KARAMAZOV TESTVÉREK** (1890)
2. Bulgakov: **A MESTER ÉS MARGARITA** (1940)
3. Thomas Mann: **DOKTOR FAUSTUS** (1947)
4. Heine ironikus felfogású balettet írt róla, de hatott Nietzsche és Kirkegaard filozófiájára is. Gounod és Busoni operát írt belőle. Wagner a *Faust-nyitányt*, Liszt Ferenc a *Faust-szinfóniát* alkotta meg. Szabó István Oscar-díjas filmje, a *Mephisto* Klaus Mann azonos című regénye alapján készült.

3. A **FAUST** műfaja drámai költemény. Megfigyelheted, hogy ebben a szóban két műnemi utalás is van. A drámai jelző egyértelműen a drámára, a költemény szó pedig a lírára céloz. Az alábbiakban felsoroltuk a drámai költemény drámai és lírai jellemzőit.

Tégy egy D betűt az állítás után, ha a drámára, és L betűt, ha a lírára vonatkozik!

Szereplőket vonultat fel. **D**

A szereplők elvont, allegorikus figurák. Eszméket testesítenek meg. **L**

Monológok és párbeszéd hangzanak el a mű során. **D**

Az emberiség nagy kérdéseivel foglalkozik az alkotás, filozófiai jellege van. **L**

A nyelvezete költői. **L**

4. Goethe *FAUST*jának Prológusát idézzük. Válaszolj a szöveggel kapcsolatos kérdésekre!

a) *Hol játszódik a jelenet?*

A mennyekben, az égben játszódik a jelenet. Az angyalok, az Úr és Mefisztó vannak jelen a Teremtést követően.

b) *Miről beszélnek az angyalok?*

Mihály, Gábor és Ráfáel az Úr munkáját dicsérik, a Napot, a Teremtés nagyszerűségét.

c) *Hogyan viselkedik Mefisztó az angyalokhoz képest?*

Mefisztó nem vesz részt az Úr dicséretében, ő inkább kérdőre vonja az Urat, kételyeinek ad hangot, nem tart az angyalok karával.

d) *Mit mond Mefisztó az emberről? Hogyan látja az emberiséget?*

Faustot említi az Úr. Őt hozza fel példa gyanánt, ebből is kiderül, hogy Faust az örök ember szimbóluma a műben. Mefisztó szerint Faust holdkóros, aki nem elégszik meg azzal a tudással, amivel rendelkezik. Többre vágyik, az élet legmélyebb rejtekébe kíván betekinteni. Az ördög szerint ez bolond gondolat, Faustot tévelygő valakinek látja. Az Úr tisztában van azzal, hogy az emberiség tévelyeg, amíg csak remél. De ez így van rendjén. Mert végül, tétovaságát követően, úgyis kijut a fényre. Példaként a kertészt említi. A fát nevelő ember is látja a csupasz ágban a jövőt, a lombot. Az Úr hisz az emberiségben, Mefisztó viszont nem. Szerinte az emberiség megvezethető, kárhozatra csalható.

e) *Mit mond Mefisztó, és mit mond az Úr Faustról?*

Mefisztó az emberiségről megvető módon beszél, földi istenecskének nevezi az embert, aki nagyobbak gondolja magát, mint amekkora. Mefisztó szerint az Úr ámította el égi fényrel. Ez maga az ész, ami csak állatibbá tette az embert. Ezért aztán most az emberiség mindenbe beleüti az orrát, mindenre jogot formál, mindent tudni akar.

f) *Mi az a momentum, ami Faust történetét lényegében elindítja?*

Az Úr és Mefisztó fogadnak Faust személye kapcsán. Az Isten átadja az ördögnek a tudóst, hogy tegye próbára, vigye kárhozatra, ha tudja.

g) Honnan tudhatjuk előre, hogy Faust meg fog menekülni? Ki és milyen indokkal utal rá?

Az Úr utal arra, hogy Faust meg fog menekülni, mert igaz embernek tartja. Tisztában van vele, hogy az ember esendő, hibázik időnként, de végül rátalál a helyes útra. Így lesz ez Fausttal is.

h) Mefisztó kilétére is utal a szöveg. Fogalmazd meg, ki ő!

Mefisztó nem egyszerűen a gonosz, aki megkísérli az embert, hanem a tagadás szelleme. Személye a többi angyal fölé emelkedik. Ezt abból is láthatjuk, hogy az Úr szóba áll vele, kételyeit végighallgatja. Meg is jegyzi Mefisztó: szép cselekedet, hogy ördöggel emberül beszélget.

i) Az Úr szerint miért van szükség Mefisztóra?

Mefisztót mint a tagadás szellemét az ember mellé rendeli. Az Isten jól ismeri teremtményét, tudja, hogy az időnként ellustul. Kell mellé egy olyan erő, amely új tettekre sarkallja. A kétely pont ilyen. Mefisztó így válik az emberiség társává.